

det ikke haver villet giøre; Ti da bør hand enten at holde een skikkelig Mand til Capellan, eller og miste Kaldet.

8.

Sognepræsten skal holde sin Capellan som een Guds Tiener og Medbroder i Guds Ord at ære og forfremme, og derfor at forskaffe hannem uden Knur, Skiendsord, og anden Ulempe, een nødtørf-tig og lidelig Underholdning med Mad, Øl, Stue, Seng, Varme, Lyst, Klædetvet og andet, saa og god Fodringskab², naar hand paa Sognepræstens og sit Embeds vegne nogenstæds skal forrejse.

9.

Capellanen skal sig imod Sognepræsten, som imod sin Fader og Hus-

Husbond, tilbørligen med al Lydighed, Ydmyghed og Flittighed, Tugtighed og Troskab forholde, foruden al Motvillighed imod hannem, hans Hustrue, eller Folk. Befindis anderledis hos Sognepræsten, eller Capellanen, skulle de derom paamindis, settis til Rette, og straffis efter Sagens Lejlighed.

10.

Capellanen maa ikke gifte sig ind i Sognepræstens Huus imod hans Videnskab og Villie, som kunde foraarsage største Besværing og ond Forligelse.

11.

Capellanen skal intet i Embedet forrette uden Sognepræstens Minde og efter hans Befalning.

XV. Cap:

XV. Cap:

Om Dægne og

Substituter.

1. Art:

Til Dægne skal herefter alleene forordnis Studentere, som skulle tage deris Kaldsbrev paa Embedet af den, som Rettighed haver at kalde, og saa overhøris af Superintendenten, om de dertil dygtige ere.

2.

Dægnene paa Landbyen skulle foruden den Undervisning, som skeer om Søndagen, ogsaa eengang om Ugen undervise Ungdommen i Børnelærdommen, saa at udj hver Uge udj Sog-

Sognet det heele Sogus Ungdom eengang bliver af Dægnen undervist, og paa det sligt dis beqvemmeligere skee kand, skal Ungdommen af Torper og smaa Byer forføje sig til den Stæd, som Dægnen dem henstævner med Præstens Villie og Raad.

3.

De skulle forrestaa Sangen i Kirken, naar Guds Tieniste der forrettis, efter den sædvanlig Maade.

4.

De maa ej være Ting-skrivere, eller betiene andre Verdslige Bestillinger.

5.

De skulle Aften og Morgen ringe Bede- og Fred-Klokken; Men hvor ingen Sædedægn, eller Substitut, er, skulle enten Sognemændene selv

§ 1: jfr. kgl. Missive 1562 14. Novbr. og Ribe Stifts Erklæring 1661 til Reces 1643 1.1. 20.

§ 2: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXI, 1607 2,9.

§ 3: Kirkeordinans 1607 2,9.
§ 4: Kgl. Missive 1621 7. Maj.
§ 5: Reces 1643 1.1. 26.

¹ Sæd. U^o; U^o: lys.

² Sæd. KTU; APN: Fodringskab

§ 8: Kirkeordinans 1607 2,9.

§ 9: Kirkeordinans 1607 2,9.

§ 10: Kirkeordinans 1607 2,9.

selv skiftis til det at forrette, eller samtlig handle med een, som det kand giøre.

6.

De skulle være deris Sognepræster hørige og lydige, i hvis de dennem paa deris Embedis vegne befale.

7.

Naar nogen Præst foraaarsagis ved Skrivelse at raadføre sig med Superintendenten, da skal Dægnen, eller Substituten, bære samme Skrivelse til næste Præst, som med sin Dægn, eller Substitut, skal fremsende den til sin Nabo, og saa fremdelis, indtil Brevet til Superintendenten fremkommer; Iligemaade forholdis med Beskeden, eller Raadførsel, fra Superintendenten paa Præ-

Præstens Angivelse tilbage paa sine Stæder igien. Det skal og paa samme Maade holdis, naar Superintendenten paa sit Embeds vegne skriver, enten Provster, eller Præster til.

8.

Sædedægnene maa ej uden Herredet forrejse uden Præstens Videnskab og Forlov.

9.

Dægnene paa Landsbyerne skulle over alt være boesidende hos Sognene, og nyde de Dægneboeliger, som af Alders Tid have været Dægnene tillagte, med al deris rette Tillæg, og hvor ingen Dægneboelig været haver, skal dennem af Kirkerne og deris Patroner og Forsvar forskaffis beqvemme Boeliger i Sognet; Hvilke Dægnene selv skulle holde ved lige og forbe-

forbedre; Men ellers nyde dem frj for Landgield, Ægt og Arbeid.

10.

De skulle nyde af Bønderne deris Offer paa de tre store Fester, til Bryllupper, Børnedaab, og Barselqvinders Kirkegang, saa og den sædvanlig smaa Retzel, Brød, Kage, Flesk, Gaas, Eg, som Bønderne hidindtil givet have; Item deris Dægnetraver, hvor Dægnetraver have været hidintil givne, som skal være den tredie Deel saa meget, som Præsten kommer til Tiende af alle slags Korn; Hvilke Dægnetraver skulle Dægnen paa Ageren leveris. Hvor hidintil brugeligt haver været, at Dægnen i Stæden for Dægnetraver haver bekommet Korn i Skeppen, der bør det herefter der ved at forblive; Dog at det

det ikke overgaar fornævnte Proportion.

11.

Af Kirkerne bekomme Dægnene intet til Løn.

12.

Der skal ingen Substitut være paa Landsbyerne, uden de, som de boesidende Dægne for deris Alderdoms, Svagheds, eller anden lovlig Aarsags, Skyld med Præstens og Provstens Samtykke tage for dem selv, og selv lønne.

13.

Dægnene skulle over alt, enten der er jus Patronatus til Kirken, eller ej, aarligen give een vis Pension til Skolerne, enten i Korn, eller Penge, som skal være den femte Part af deris KornIndkomst. Dem, som ikke

§ 6: Synodalia Roskild. 1603.

§ 7: Reces 1643 1. 2. 29; Synodalia Roskild. 1603.

§ 8: jfr. Roskilde Synodalia 1595.

§ 9: jfr. Ribe Artikler 1542 § 15.

§ 11: Reces 1643 1. 4. 57.

ikke hidindtil pænset have, skal Patroni og Kirkerns Forsvar taxere, som dem billigt synis efter Lejligheden med Provstens og Bispens Betænkende; Dog at Pensionen ej overgaar den femte Part af Korn-Indkomsten, som forskrevet staar.

14.

De skulle i rette Tide levere Pensionerne til Rectores Scholarum, som skulle uddeele dem ærligen til dem, som de tilkomme, enten Lærere, eller Discippler, og gøre Regnskab derfor for Skolens Inspectoribus, Superintendenterne, Provsterne, Sognepræsterne, Borgemester og Raad.

15.

Dægnene i Kiøbstæderne skulle nyde den Indkomst, som de af Alders Tid nydt have.

XVI.

§ 14 i Beg.: Synodalia Roskild. 1601 jfr. 1605.

§ 15: Ribe Artikler 1542 § 16.

§ 1: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXVI, 1607 Kap. 5.

XVI. Cap:

Om Provster.

1. Art:

Der skal være een Provst i hvert Herret, som skal være Superintendentens Medhielper at tilholde Kirke- og Skole-Tienere at gøre deris Embede, og see til, at alting gaar allevegne skikkelig og ret til.

2.

Præsterne i hvert Herret med deris Superintendent maa udvælge sig een Provst iblant sig selv, hvilken de agte dueilig dertil, enten hand boer i Kiøbstæden, eller paa Landsbyen.

3.

Provsterne skulle een gang i det ringe-

§ 2: Kirkeordinans 1539 Bl. XLIII, 1607 2,9.

§ 3: Reces 1643 1. 1. 21; Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXIII, 1607 2,9.

5.

ringeste, eller oftere, om Aaret, om Superintendenten det nødigt eragter, besøge alle Sognene i deris Provstj, i hvo de og tilhøre, og jus Patronatus til dennem have, og forfare, hvorledis Præsten prædiker, udlegger Børnelærdommen, uddeeler Sacramenterne, og om de i alle maader sømmelig staa deris Embede for, og pryde det med et got Levnet.

4.

Dernæst skulle de flittelig¹ forfare om Ungdommens Undervisning i deris Børnelærdom, Børnene overhøre, om Dægnenis og Substitutenis Flittighed i deris Kald randsage, dennem til Vindskibelighed derudj formane, saa vel som og Præsterne tilholde dermed at have Indseende, som deris Kald udkræver.

5. Der-

¹ Saal. KNPU; T: flittig; A: flitteligen

§ 4: Reces 1643 1. 1. 21.

§ 5: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXIV, 1607 2,9; Reces 1643 1. 1. 21.

Dersom de befinde noten det nødigt eragter, besøge alle Sognene i deris Provstj, i hvo de og tilhøre, og jus Patronatus til dennem have, og forfare, hvorledis Præsten prædiker, udlegger Børnelærdommen, uddeeler Sacramenterne, og om de i alle maader sømmelig staa deris Embede for, og pryde det med et got Levnet.

6.

De skulle og give Agt paa Sognefolket, at de kunde vide, hvad de sig

¹ Saal NPTU; AK: flitteligen

§ 6: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXXIII.

Mikkels Dags Tider. Døer, eller bortkommer, hand imellem den første April og den første Julij, da skal hand, eller hans Efterleverse, Børn og Arvinger nyde tre fiende Deelee af det nærværendis Aars Biskoppelig Indkomst. Døer, eller bortkommer, hand imellem den første Julij og den første Octobris, da skal de nyde det heele nærværendis Aars Indkomst. Døer, eller bortkommer, hand imellem den første Octobris og den første Januarij, da skal de nyde det heele nærværendis Aars Indkomst, og een fiende Deel af det tilkommendis; Men døer, eller bortkommer, hand imellem den første Januarij og den første April, da skal de nyde det nærværendis Aars heele Indkomst og halfdeelen af det tilkommendis; Og skal Aaret regnis fra den

den første April til andet Aars første April; Og skal Superintendentens Enke og Arvinger være forpligtede til strax at levere til Efterkommeren Stigtskisten med alle Breve og Documenter, som Stigtet og Embedet vedkomme; Og hvis den afdøde Superintendents Enke selv ingen Midler haver, og hun ikke benaadis med nogen aarlig Indkomst, enten af Kirkerne, eller i andre Maader, da skal Efterkommeren give hende noget aarligen til Underholdning, saa længe hun sider i et ærligt og Ubergøttet Enkesæde efter Superintendentens Indkomstis Lejlighed, efter Stigtsbefalningsmandens og fire de ælste Provsters Sigelse; Dog at det ikke overgaar hundrede Rix Daler.

25. Su-

25.

Superintendenten i¹ Sædland skal boe i Kongens Residentz-Stad Kiøbenhavn, og være tertius Theologiæ Professor i Universitetet, og der aabenbare læse den hellige Skrift, naar hand er hiemme, og ikke er udreist at besøge Kirkerne, Skolerne og Hospitalerne.

XVIII. Cap: Om Skolerne.

1. Art:

I alle de² Kiøbstæder og paa de Stæder, hvor der bør at være Latinske Skoler, der skal beskikkis Lærde og skikkelige Personer, som dennem kunde forrestaa, tre, eller to i det minste. Til dennem skal Ungdom-

dommen settis til at lære Guds Frygt og anden Lærdom, hvormed de i fremtiden kunde tiene Gud i Kirker, Skoler og Academier, eller i verdslige Bestillinger til meenige Mands Behov, og maa til saadanne Skoler forsendis Børn baade af Landsbyerne saa vel som af Kiøbstæderne, naar de noget hiemme lært have.

2.

Skolemesterne settis af Superintendenten, hvilke hand med Sognepræsten haver overhørt, og dertil dygtige befundet. Men Skolemesteren skal selv forsørge Skolen med Hørere, og tage dennem, som Sognepræsten kiender og holder gode derfor.

3.

De, som i de store Kiøbstædskoler, hvor

¹ Saal. KPTU; A: udlj² Saal. ANTU; K fbg.: de

§ 25 i Sl.: Kirkeordinans 1539 Bl. LXXIX.

§ 1: Kirkeordinans 1607 Kap. 3; 1539 Bl. LXVI.

§ 3: Reces 1643 1. 1. 21.

hvor der ere fire, eller fleere, Hørere, saa vel som i de Skoler, som lige ved dem agtis, for Rectores skulle tiene, skulle enten være Magistri, eller Candidati Magisterii. Over alt maa ingen betrois enten Rectoris, eller Hørers, Platz i store, eller smaa, Skoler, før end de in Examine Philosophico ere kiente dygtige at nyde primam in Philosophia Lauream, og tage Graden det første den bliver holden.

4.

Skolemesterne og Hørerne skulle og have god Opsyn med Børnene, og holde dem til Tugtighed, Høviskhed, gode Sæder, og til Reenlighed.

5.

I Skolerne skulle de Bøger Ungdommen forrelæsis, og den Skik bruge.

§ 4: Kirkeordinans 1607 Kap. 3.
§ 5: jfr. Kirkeordinans 1607 Kap. 3.

brugis, som efter Kongens Befaling af Professoribus i det Kongelig Universitet i Kiøbenhavn er forfattet, eller herefter forfattet vorder.

6.

Med Chorsang og Bøn skal forholdis, som Skolemesteren med Superintendentens og Sognepræstens Raad det gudeligst og best anordner, og saa som Skik og Brug haver været siden Reformatzen.

7.

Skolemesterne skulle med Flid agte deris Disciplers Næmme, og altid, naar Børnene ere over deris tolvte Aar give Forældrene, eller Formynderne i rette Troemaal tilkiende, hvilke af deris Studering intet synis at blive forbedrede, at de maa i Tide settis anden Stæds hen til et ærligt Haand-

§ 7: Kirkeordinans 1539 Bl. LXVII.

Haandverk, eller Hantering¹, efter een hvers Lejlighed; Men hvilke de fornemme at have got Næmme, dennem skulle de holde i Skolen til sextende Aar; Men fra det Aar skulle de see grandgivelig til, hvilke der kunde til Gavns lære andre, hvad de selv af deris Studering have lært, og de, som synis det at kunde gjøre og have naaet det Maal i deris Lærdom, som dem i Skolerne foreskrevet er, dennem maa de forskikke til Kongens Universitet med et kort og sandfærdigt Testimonio om deris Forhold i Skolen; Men de, som det ikke kunde gjøre² til Gavns, de maa tagis fra Skolen, og settis til ærlige verdslige Embeder.

8.

Skoletienere skulle beholde den Løn

¹ Saal. KPTU; A: Haandtering
² Saal. ANPTU; K: kundgiøre

§ 8: Kirkeordinans 1539 Bl. LXIII; 1607 Kap. 3.

Løn og Rente, som dennem tillagt er.

9.

Skolemesteren maa ej forrejse nogenstæds langvejs fra Skolen uden Superintendentens, eller Sognepræstens i de smaa Kiøbstæder, Forlov under hans Embeds Forbrydelse.¹

10.

Hørerne maa ingenstæds forrejse uden Skolemesterens Forlov; Men langvejs fra Skolen at forrejse maa Skolemesteren ej stæde dennem uden Superintendentens Villie og Vidskab, eller Sognepræstens i de smaa Kiøbstæder.

11.

Befindis Skolemesterne, eller Hørerne, at være forsømmelige, saa de ikke vare deris Timer at læse for

¹ Saal. ANPTU; K: Embedis Forbælsse.

§ 9-11: Kirkeordinans 1607 Kap. 3.

for Børnene, eller og slaa sig til Drukkenskab, Løstagtighed, eller andre slige Laster, eller og Utilbørligen straffe deris Discipler, og ikke derudj holde tilbørlig Maade, eller med Børnenis Indkomsters Forvaltning Urigtigen omgaais, da skulle de af Superintendenten og Sognepræsten advaris. Raade de ikke Bod derpaa, da maa Superintendenten forvise dennem Skolen, og andre beqvemme Personer i deris Stæd igien sette.

12.

Færler maa de ej bruge i Skolerne at læm-læste Børn med; Dog maa de vel have Færler, om nogle store Rebeller ville sette sig op imod dennem.

13.

Alle Pugeskoler skulle aldelis være afskaffede.

14. Skri-

14.

Skrive- og Regne-Skoler skal Øvrigheden i Kiøbstæderne forordne og forsørge; Og skal Forstanderne for samme Skoler og Sognepræsten have Indseende med, at Børnene i Guds sande Frygt oplæris; Skolemesterne skulle af Sognepræsten overhøris, før end dem saadanne Skoler betrois. De skulle og lade deris Discipler fremkomme for Provsten i Kirken, og af hannem overhøris, naar den aarlig Visitatz skeer.

15.

Ingen maa udskikke nogen uden Riget med sine Børn, som dem skal informere, med mindre saadan Person først af Superintendenten i det Stigt, udaf hvilket Børnene udskikkis, er overhørt og befunden at være

af

af den her i Riget vedtagen Religion. Giør nogen herimod, straffis derfor, som den, der Kongens Lov ikke haver villet agte.

16.

Ingen maa antage nogen i sit Huus til sine Børn, eller anden Ungdom, i Latine og boglige Konster at undervise, som ikke er i Kongens Universitets Studenters Tal inskreven, og sig hos sin Præceptorem Academicum, om hans Tieniste begæris der som Universitet er, eller hos Superintendenten, eller i det ringeste Sognepræsten paa andre Stæder, angivet haver, at hand til saadan Tieniste fordris, paa det den, som saadan Tieniste begærer, kand vide, om den Person til Tienisten tienlig er.

XIX.

XIX. Cap:

Om Hospitaler og

Fattige.

1 Art:

I hvert almindeligt Hospital skal af Hospitallets Inspecteurer (dog at Kongens Confirmation derpaa tagis) tilskikkis een god gudfrygtig og vederhæftig Mand, som enten er Ugift og fører et got kyskt Levnet, eller som er gift, og haver ingen Børn; Og skal hand imod tilbørlig Løn forrestaa Hospitallet, og opbære og anvende al den Rente og Indkomst, visse og Uvisse, som Hospitallet haver, til de Fattigis Ophold og Behov, og i alle Maader tiene de Fattige

§ 12: Kirkeordinans 1607 Kap. 3.

§ 13: Kirkeordinans 1539 Bl. LX; 1607 Kap. 3.

§ 14: Kirkeordinans 1539 Bl. LXVI; 1607 Kap. 3.

§ 15: Reces 1643 1. 1. 28.

§ 1: Kirkeordinans 1607 Kap. 4, Riber Artikler 1542 § 18.

Pant enten i Løsøre, eller Jordegods, og samme Pant af Formynderen er lovlig taget, og for den Priis, som i Landet med Pant at tage gængs er, da bør Myndlingen med samme Pant at lade sig nøje, og Formynderen ikke være forpligtet sin Myndling rede Penge derfor at skaffe, saa fremt hand tilbørlig Flid og Middel hos Debitoren haver anvent om rede Penge at erlange, og de ikke have været at komme.

41.

Enke maa sig Lavværge tage hvem hun vil af sine Frænder, eller anden god ærlig og fredsommelig Mand, som hende i hendis Sager med Raad og Daad kand bistaa, og med hende til Vitterlighed underskrive hvis Forhandling, eller andet

Magt

Magt paaliggendis, af hende forretagis.

42.

Befindis Lavværger at være Urolig og Enken Unødige Tretter at forårsage, eller i andre Maader Enken Skade at påføre, da skal Øvrigheden forbyde Enken at bruge hans Raad, og hende een anden god Mand i hans Stæd forordne, som hun kand være tient med.

XVIII. Cap:

Om Overformyndere

og Børn.

1. Art:

Der skal i hver Kiøbstæd være tvenne fornemme Borgere, som

§ 42: jfr. *Reces* 1643 2. 15. 5.
§ 1: *Reces* 1643 2. 3. 8.

som temmelig ere til Alders og vel formuende, hvilke skulle være Overformyndere, og med Borgemesters og Raads Hielp have Indseende med alle dem, som værge for denem, der Værge behøve.

2.

Dernæst have Opsigt med Ungdommen, hvorledis den opfødis, saa vel som med Forældrene, hvorledis de deris Børn holde.

3.

En hver af dennem skal i det ringeste fire Aar være i Bestillingen, og skulle de derfra ikke tillige forløvis, men naar den eene forløvis, afsettis, eller ved Døden afgaar, da den anden, som igien bliver, med den hannem tilforordnis, skal blive i to Aar i det ringeste.

4. Be-

§ 2-3: *Reces* 1643 2. 3. 8.

4.

Befindis nogens Udygtighed i denne Bestilling formedelst Armod, Sygdom, Uforstand, Drik, eller anden Letfærdighed, da skal Borgemester og Raad een anden i hans Stæd indstille, og derfor uden, dersom hans Uflid, Utroeskab, eller andet saadant, befindis, hannem tiltale og søge for den deraf forårsagede Skade med Betalning til de Interesserede; Og hvis Bøder den Skyldige saaledis udgiver, deraf skal den eene halve Part Kongen alleene til Regnskab føris, den anden halve Part til fattige Umyndige Faderløse og Moderløse uddeelis.

5.

Naar nogen sin Tid udværet haver i Bestillingen, og om hans Med-

§§ 4-5: *Reces* 1643 2. 3. 8.

Medbroder ellers, som for-
bemælt er, i det ringeste
to Aar Bestillingen betient
haver, begærer at forløvis,
da saa fremt een der i Byen
dertil dygtig befindis, skal
hand den siste Decembris
til den, som Borgemester
og Raad dertil igien samme
Dag betroee, i Øvrighedens
Nærværelse levere een rig-
tig, dog kort, Fortegnelse
paa alt hvis hans Bestil-
ling vedkommer, og derudj
korteligen forfatte Nav-
nene paa dem, som Vær-
ger have, hvad deris Lej-
lighed og Tarv er, der-
næst paa Værgerne, hvad
Betænkende hand over
dennem haver. Hand
skal og overlevere Forteg-
nelse paa Forældrene og
Ungdommen, og hvad
Brøst hos een hver fin-
dis: Hvilken Forteg-
nelse ikke skal komme
nogen til Hinder, eller
Skade, enten den Forteg-
nen-

nendis, eller de optegnede,
men skal alleeniste være
someen Underretning, hvor
efter hans Efterkommere
kand sig forspørge; Ej hel-
ler skal Efterkommeren
med samme Fortegnelse,
eller Underretning, sig til
nogen Ufittighed, eller
Uvidenheds Undskyldning,
behjelpe, men selv forplig-
tet være strax om alting
sig at informere.

6.

Overformyndere skulle
ikke brugis i nogen
Byens Bestillinger, eller
Rejser, saa længe de i
denne Bestilling ere, og
siden ogsaa forskaanis for
Kæmners Bestilling, om
nogen anden dygtig dertil
er at bekomme.

7.

Overformyndere skul-
le have Til-
syn,

§§ 6-7: *Reces 1643 2. 3. 8.*

syn, at Forældre holde de-
ris Børn, Dreng, eller Pi-
ger, til Skole, ærlige Tie-
nister, Kiøbmandskab, el-
ler Haandverker, og hvis
de befinde nogen at holde
sine Børn hos sig til Ør-
kisløshed¹, da skulle de
sette Forældrene Maanets-
dag for, inden hvilken de
selv derudinden maa skaffe
Raad. Skeer det ikke, da
skulle Overformynderne
sette Børnene til ærlige
Haandverker, og skulle
Forældrene være forplig-
tede dennem at klæde og
føde. Ville de det ikke
godvilligen gjøre, da skul-
le Overformynderne det
som een vitterlig Gield
ved Nam hos dennem
søge, om de ellers dertil
Formue have. End have
Forældrene ikke Formue,
da skulle saadanne saa
vel som andre Fader-
løse og Hittebørn,
som til Haandverker
settis,

settis, klædis af hvis Al-
misse, som nogen ville
godvilligen give.

XIX. Cap:

Om Tienistefolk paa
Landet og i Kiøbstæ-
derne, Inderster og
Løsgængere.

1. Art:

Tienistefolk maa ej med
deris Forseelse føre
deris Husbond Skade paa,
men de bør selv at lide
for hvis de brut have.

2.

End giver Husbond sin
Tiener, eller an-
den, Fuldmagt paa sine
Vegne

¹ *Saal, AKPU; NT: Ørkeløshed,*